

САМОРЕАЛІЗАЦІЯ ЯК ВИЩА ЕКЗИСТЕЦІЙНА САМОРЕГУЛЯЦІЯ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ ОСОБИСТОСТІ (НА ПРИКЛАДІ ВИВЧЕННЯ ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ І СТУДЕНТІВ)

У статті надається аналіз поглядів зарубіжних і вітчизняних авторів на природу самодетермінації. Представлена характеристика експериментальних методик та результати емпіричного дослідження самодетермінації учнями і студентами пізнання та пізнавальної діяльності. Експериментально виявлені позитивні і негативні внутрішні і зовнішні умови розвитку самодетермінації пізнавальної діяльності.

Ключові слова: пізнавальна діяльність, самодетермінація, внутрішні умови самодетермінації (розвитку та блокади), зовнішні умови самодетермінації (розвитку та блокади), деструкції самодетермінації.

Актуальність. Важливим завданням для навчання і навчального пізнання є розвиток в учня, а особливо – у студента, уміння самостійно здобувати знання, творчо їх переробляти і застосовувати, що чи навряд відбудеться, якщо цілеспрямовано не формувати в учнів, починаючи з першого класу, учбову і пізнавальну діяльність як психологічні утворення. Ми вважаємо, що правильний науково організований процес пізнання, досягнення високих рівнів учбової і пізнавальної діяльності вимагає цілеспрямованого виховання в учнів і студентів також і моральних якостей, становлення самодетермінації, як вищої екзистенційної саморегуляції пізнавальної, учбової, творчої діяльності, поведінки, і навіть життєдіяльності в цілому. Досягнення учнем творчого рівня пізнавальної діяльності також передбачає розвинуту самодетермінацію як вміння втілювати творчу свободу пізнання, творчі ідеї, як вміння досягати духовної екзистенційної саморегуляції власної пізнавальної й творчої діяльності, навіть життєдіяльності.

Гіпотетичне припущення: Існують не тільки рівні розвитку самодетермінації (високий, середній, низький), але й її деструкції, тобто деструктивна самодетермінація, в основу якої покладаються негативні світоглядні змісти, що руйнують розвиток особистості.

Конструктивна самодетермінація пізнавальної діяльності передбачає сформованість інтернальності, спрямованості на завдання пізнавальної діяльності та на її результат, ідентифікацію цінностей самоактуалізації, духовних цінностей, розвиток позитивних моральних якостей, сформований релігійний світогляд. Деструктивна самодетермінація пізнавальної діяльності відбувається за умов сформованості негативних моральних якостей, ідентифікації матеріальних цінностей, егоцентричної та егоїстичної спрямованості, екстернальності, наявності матеріалістичного чи містичного світогляду, або його відсутності. Конструктивна самодетермінація сприяє становленню вищих рівнів пізнавальної діяльності – самостійного і творчого. На розвиток (блокаду) самодетермінації уч-

ня впливають не лише внутрішні (вище означені) умови, але й зовнішні, до яких відносяться ставлення у сім'ї, де живе учень (студент), ставлення до нього батьків, особливості виховання у сім'ї [6].

Завдання дослідження:

1. Здійснити теоретичний аналіз проблеми, на основі якого виділити діагностичні критерії особистісної самодетермінації та її деструкції.
2. Підібрати і розробити діагностичні методики, спрямовані на емпіричне вивчення самодетермінації пізнавальної діяльності, а також зовнішніх і внутрішніх умов розвитку (блокади) самодетермінації.
3. Здійснити констатуюче емпіричне дослідження означеної проблеми, здійснити кореляційний і факторний аналізи, а також проаналізувати одержані емпіричні дані.

Теоретичне вивчення проблеми. Виконуючи поставлені завдання, ми проаналізувати роботи видатних психологів, як зарубіжних, так і вітчизняних, стосовно поставленої проблеми.

Серед зарубіжних психологів стосовно проблеми особистісної самодетермінації, можна зазначити погляди Олпорта, а також Р.М. Райана і Е.Л. Десі. Олпорт вважає, що сутність самодетермінації у здійсненні свободи, полягає в тому, що системи вищого рівня детермінують хід систем нижчого рівня і людина не відхиляється від своєї головної системи цінностей у своїй поведінці та діяльності. Функціональним аспектом самодетермінації виступає совість. Совість передбачає здатність людини звертатися до матриці цінностей, що рефлектуються і відчуються людиною як власні. Совість – це вибір людини у напрямку до її ідеального «Я-образу». Самодетермінація робить напрямок поведінки, завдяки самоуправлінню, на основі широкої схеми цінностей. Десі та Р.М. Райан (аналіз подається нами за теоретичним дослідженням О.Є. Дергачової) розглядають самодетермінацію як синонім до автономії. За визначенням цих авторів, самодетермінація – це психологічний конструкт, що відображає гнучкість поведінки людини і її здібність вибирати серед багатьох варіантів (способів) поведінки, а також діяти в таких ситуаціях, де існує тільки один варіант поведінки. Десі зазначає, що самодетермінація – це не лише здібність, але і потреба, оскільки здійснення людиною самодетермінованої поведінки і діяльності приносить їй задоволення. Адже поведінка, що відповідає вимогам середовища, може бути самодетермінованою і несамодетермінованою. Несамодетермінованою вона буде, коли не узгоджуватиметься з «Я» і реалізуватиметься тільки під тиском обставин, або з метою одержати нагороду. Самодетермінованою вона буде, якщо людина проявляє власне волевиявлення, навіть і виконуючи вимоги середовища. При цьому особистість відчуває себе вільною і вважає, що виконує свої бажання, а не обов'язки (Десі, Райан, 1991). Самодетермінації, тим сильніший зв'язок з емпатією, тим вищі моральні принципи й позитивні стосунки з іншими людьми. Особистісна самодетермінація описує механізми саморегуляції особистості, що реалізуються у вигляді усвідомленого способу дій, який враховує як внутрішні прагнення, так і зовнішні умови життя людини.

Д.О. Леонтьєв пропонує виділяти чотири значення поняття само детермінації:

1. Самодетермінація як відокремлення людини від навколишнього контексту, як емансипація, автономізація сфери особистісних цінностей.
2. Самодетермінація як диспозиція, як особистісна риса.
3. Самодетермінація як базова потреба, прагнення, рушійна сила розвитку особистості.
4. Уявлення про самодетермінацію як про власнозаконня, про формування індивідуального особливого змісту власних життєвих принципів, як про формування цінних підстав саморегуляції.

Вивчення феномену свободи і самодетермінації у вітчизняній психології дозволило визначити, що проблема самодетермінації настільки теоретично значуща, що радянськими психологами був розроблений принцип самодетермінації. Це теоретико-методологічний принцип психофізіології, відповідно до якого причиною поведінки є не впливи зовнішнього середовища самі по собі, а живий організм, у поведінці якого ці впливи представлено. Згідно з принципом самодетермінації, організм не прагне нівелювати впливи зовнішнього середовища, а цілеспрямовано й активно бере в них участь. Принцип самодетермінації визначає ціль діяльності як процес вільного вибору, у ході якого із системи з необмеженим ступенем свободи виникає зв'язна система з єдиним ступенем свободи (тобто вибір, результатом якого є самообмеження) [9]. Вивчення Леонтьєва Д.О., можна зазначити, що самодетермінація прихована у мотивах і цінностях вільного вибору. Самодетермінація – внутрішня позиція внутрішньої свободи [4].

На думку О.Р. Калітеєвської, з позиції функціонального аспекту можна виокремити ієрархію рівнів функціонування особистості. Ці рівні – різні «логіки поведінки», різні детермінації життя, різні механізми регуляції особистістю її ставлень до світу.

Перший рівень – рівень психофізіологічної регуляції (безпосередніх спонук). На цьому рівні особистість функціонує в реактивній логіці задоволення потреб. Другий рівень – рівень соціоадаптивної регуляції, тобто рівень детермінації особистості відповідно до конкретної ситуації і конкретного соціуму. Третій рівень – рівень смислової регуляції. Тут спрацьовує смислова логіка життєвої необхідності (Леонтьєв Д.О., 1990; 1993). Четвертий рівень – екзистенційний рівень регуляції, або рівень самодетермінації особистості. Тут відбувається будівництво ціннісних орієнтацій, управління смисловою регуляцією. «Це рівень життєтворчості через здійснення автономного особистісного вибору на основі інтеграції свободи, а також відповідальності і набуття ціннісних орієнтирів» [3]. Формою переживання людиною своєї особистості є «Я». «Я» включає в себе такі рівні як фізичне «Я» - зовнішній вигляд, тілесність; соціальне «Я» - соціальні ролі і функції; психологічне «Я» - «Я» - концепція. Над цими трьома рівнями утворюється четвертий рівень – екзистенційне «Я», самодетермінація як переживання себе суб'єктом власного життя (сформованість самодетермінації), або переживання себе об'єктом зовнішніх впливів і поточних мит-

тевих імпульсів, нездатність проявити свою позицію (несформованість самоде-термінації).

Виходячи з тлумачення самодетермінації як вищої саморегуляції людиною життя, ми розглядаємо світогляд як складову самодетермінації і результат пізнання людиною світу. Становлення світогляду відбувається як результат набуття людиною знань, пізнання. Світогляд достеменно – погляд, точка зору на світ [7]. У світогляд входять погляди людини на світ, на себе, на інших людей, на Бога. Також існує стереотип розуміння світогляду як деякої системи знань. Світогляд має такі компоненти як мислительний, когнітивний компонент (сприйняття і перероблення всезагальних знань); емоційний компонент – внутрішня оцінка і певне емоційне ставлення до світоглядних знань; також у світогляд входить вольовий компонент – прагнення до тих цілей, які слідує із наявних світоглядних знань та особистого ставлення до них. Можна говорити про самодетермінацію, як світоглядну саморегуляцію, яку ми розглядаємо в якості один з видів самодетермінації.

Ю.М. Зенько виокремлює три етапи становлення світогляду (Ю.М. Зенько, 2002) [2]. Аналізуючи усі три етапи можна констатувати, що лише третій етап становлення світогляду є дієвим у плані розвитку самодетермінації. Цей етап характеризується тим, що активна життєва позиція людини стосовно будь-яких подій життя, підпорядковується світоглядним позиціям, переконанням і цінностям, відбувається екзистенційна світоглядна самодетермінація пізнання, спілкування, поведінки, життєдіяльності. На цій основі виникає життєтворчість. У людини з'являються світоглядні цінності, котрі вона готова відстоювати [7].

Головним предметом християнського світогляду є Бог, світ і людина. Слід зазначити, що самодетермінація поведінки і діяльності християнським світоглядом відрізняється від самодетермінації поведінки і діяльності (в тому числі і пізнавальної діяльності) світським вихованням. Християни роблять добро і намагаються не чинити зла саме заради Христа, а не з якихось інших причин. Спираючись саме на ці відмінності світської і християнської само детермінацій, ми розробили діагностичну методику «Світоглядна само детермінація особистості», яку здійснено у вигляді анкети, що спрямована на самооцінку учнем власного усвідомлення ступеню вищих впливів з боку світоглядних цінностей на пізнавальну діяльність і пізнання світу.

Методичне забезпечення:

В нашому емпіричному дослідженні були задіяні такі методики:

Стандартизовані тести

1) Методика «Каузальні орієнтації» Райана і Десі (в адаптації О.Є. Дергачової). Показники методики: внутрішня, зовнішня, безособова каузальні орієнтації [1].

2) Методика «Вияв стилю саморегуляції діяльності» (методика В.С. Паригіна). Показники: автономний стиль саморегуляції діяльності; залежний стиль саморегуляції діяльності) [10].

3) Методика дослідження рівня суб'єктивного контролю РСК. Показники: екстернальність-інтернальність в міжособових стосунках, сім'ї, у ставленні до хвороби і здоров'я [5].

Авторські методики

4) Методика «Самооцінка розвитку пізнавальної діяльності». Показники: мотиваційний, операційний, творчий компоненти пізнавальної діяльності, саморозкриття потенціалу в пізнавальній діяльності; морально-етична саморегуляція пізнавальної діяльності; самодетермінація пізнавальної діяльності.

5) Методика «Зовнішні психологічні умови розвитку само детермінації». Показники: ідентифікація сімейних цінностей, організація управління сімейною системою, емоційна підтримка дітей батьками.

6) Методика «Внутрішні умови розвитку самодетермінації». Показники: Цінності самоактуалізації (шкала методики «САМОАЛ», мотивація саморозвитку у пізнанні, внутрішні умови розвитку самодетермінації; внутрішні умови блокади самодетермінації).

7) Методика «Світоглядна самодетермінація особистості». Показники: особистісна світоглядна самодетермінація; деструкції світоглядної само детермінації.

Експериментальне дослідження проводилося сумісно з О.Г. Угрин та Є.В. Бризицькою. У дослідженні взяли участь студенти першого курсу Львівського університету внутрішніх справ (30 досліджуваних) та учні середньої школи № 36 м. Києва (26 учнів 10-11 класи). Результати дослідження представлені в таблицях 1, 2.

Позитивні значущі кореляційні зв'язки самодетермінації пізнавальної діяльності (згідно даних кореляційного аналізу)

Таблиця 1

Показник «Самодетермінація пізнавальної діяльності» (авторська методика-опитувальник «Самооцінка розвитку пізнавальної діяльності»)

Номери рангів	Назва показника	Назва методики	Коефіцієнт кореляції	Рівень значущості
1,5	«Організація сім'ї» ШСО (R. H. Moos.), за С. Ю. Купріановим	«Зовнішні психологічні умови самодетермінації» (авт. методика)	+0,68	0,01
1,5	«Мотивація саморозвитку в пізнавальній діяльності професійного самовизначення», шкала методики «Карта самооцінки готовності до професійної діяльності»	«Внутрішні умови самодетермінації» (авт. методика)	+0,68	0,01
3	«Моральні (морально-етичні) пізнавальної діяльності»	«Самооцінка розвитку пізнавальної діяльності» (авт. методика)	+0,66	0,01
4	«Сприятливі внутрішні умови розвитку самодетермінації»	«Внутрішні психологічні умови самодетермінації» (авт. методика)	+0,63	0,01

Продовження таблиці 1

5	«Ідентифікація цінностей»	«Внутрішні психологічні умови самодетермінації»	+0,61	0,01
6	«Ідентифікація сімейних цінностей»(шкала	«Зовнішні психологічні умови самодетермінації»(авт. методика)	+0,56	0,01
7	«Несприятливі зовнішні умови самодетермінації»	«Зовнішні психологічні умови самодетермінації» (авт. методика)	+0,53	0,01
8	«Творчий компонент пізнавальної діяльності»	«Самооцінка розвитку пізнавальної діяльності» (авт. методика)	+0,52	0,01
9	«Автономний стиль саморегуляції діяльності»	«Вияв стилю саморегуляції діяльності»(методика В. С. Паригіна)	+0,51	0,01
10	«Операційний компонент пізнавальної діяльності»	«Самооцінка рівня розвитку пізнавальної діяльності» (авт. методика)	+0,49	0,01

Негативні значущі кореляційні зв'язки самодетермінації пізнавальної діяльності (згідно даних кореляційного аналізу)

Таблиця 2

Показник «Самодетермінація пізнавальної діяльності» (авторська методика-опитувальник «Самооцінка розвитку пізнавальної діяльності»)

Ранговий номер	Назва показника	Назва методики	Коефіцієнт кореляції	Рівень значущості
1	«Безособова каузальна орієнтація» (шкала методики Райана-Десі)	«Види каузальних орієнтацій» (Райан-Десі)	-0,61	0,01
2	«Несприятливі внутрішні умови самодетермінації»	«Внутрішні умови розвитку самодетермінації» (авторська методика)	-0,60	0,01
3,5	«Несприятливі зовнішні умови самодетермінації»	«Зовнішні умови розвитку самодетермінації» (авторська методика)	-0,53	0,01
3,5	«Деструкції світоглядної самодетермінації особистості»	«Світоглядна самодетермінація особистості» (авторська методика)	-0,53	0,01
5	«Безособова каузальна субсистема»	«Внутрішні умови розвитку самодетермінації» (авторська методика)	-0,47	0,01

Крім значущих кореляційних зв'язків нами були одержані позитивні тенденції кореляційного зв'язку, а саме:

1) Показник «Самодетермінація учнем пізнавальної діяльності» має тенденцію до позитивного кореляційного зв'язку з такими показниками, як «Інтернальність невдач», «Інтернальність у сімейних стосунках», «Загальна інтернальність», «Інтернальність досягнень», «Інтернальність стосунків» (коефіцієнт кореляції від 0,48 до 0,40 за рівня значущості 0,01).

2) Також показник «Самодетермінація учнем пізнавальної діяльності» має позитивні кореляційні тенденції з таким показником, як «Цінності самоактуалізації» (шкала методики «САМОАЛ») (коефіцієнт кореляції 0,47, рівень значущості 0,01).

3) Показник «Самодетермінація пізнавальної діяльності» має позитивну кореляційну тенденцію з таким показником, як «Внутрішня каузальна орієнтація» (методика Райана-Десі). Коефіцієнт кореляції 0,39, рівень значущості 0,01. Показник «Самодетермінація пізнавальної діяльності» має позитивну кореляційну тенденцію з таким показником, як «Світоглядна самодетермінація особистості» (авторська методика). Коефіцієнт кореляції 0,37, рівень значущості 0,01.

5) Показник «Самодетермінація пізнавальної діяльності» має позитивну кореляційну тенденцію з таким показником, як «Саморозкриття особистісного потенціалу в пізнавальній діяльності» (авторська методика «Самооцінка учнем пізнавальної діяльності»). Коефіцієнт кореляції 0,31, рівень значущості 0,01.

6) Показник «Самодетермінація пізнавальної діяльності» має позитивну кореляційну тенденцію з таким показником, як «емоційна підтримка батьків» (авторська методика «Зовнішні умови самодетермінації», шкала методики Е. Шаффера «Ставлення батьків до дітей і ставлення дітей до батьків»). Коефіцієнт кореляції 0,31, рівень значущості 0,01.

Можна зробити висновок, що на емпіричному рівні підтверджується гіпотеза дослідження і доводиться валідність розроблених авторських методик.

Факторний аналіз емпіричних даних

До матриці інтеркореляції увійшло 42 показники, які відносяться до 7-ми методик, задіяних у нашому експериментальному дослідженні. Завдяки проведеному факторному аналізу виявилось 7 факторів: 1-ший фактор «Позитивних умов самодетермінації»; 2-ий фактор «Зовнішньої мотивації»; 3-й фактор «Зовнішньої каузальної орієнтації»; 4-й фактор «Творчого компонента пізнавальної діяльності»; 5-й фактор «Інтернальності навчальної діяльності»; 6-й фактор «Інтродекції-інтеграції» цінностей; 7-й фактор «Інтерналізації-ідентифікації» цінностей. Отже, факторний аналіз розподілив усі критерії на 7 груп, які «розставляють акценти» на структуру самодетермінації, та на її умови становлення, або умови блокади і деструкцій. Нас цікавить змістове наповнення фактору «Позитивні умови самодетермінації». Позитивні факторні ваги в цьому факторі дістали такі критерії: 1). «Зовнішні позитивні умови розвитку самодетермінації» (факторна вага +0,96); 2). «Ідентифікація цінностей сім'ї» (факторна вага +0,95); 3). «Емоційна підтримка батьків» (факторна вага +0,81); 3). «Інтернальність невдач» (факторна вага +0,74); 4). «Морально-етична саморегуляція пізнавальної діяльності» (факторна вага +0,65); 5). «Організація сім'ї» (факторна вага +0,63); 6). «Цінності самоактуалізації» (факторна вага +0,62); 7). «Інтернальність сімейних стосунків» (факторна вага +0,); 8). «Високий рівень розвитку пізнавальної діяльності» (факторна вага +0,61); 9). Висока організація сім'ї (факторна вага +0,63); 10) «Цінності самоактуалізації» (факторна вага +0,62); 11) «Інтернальність сімейних стосунків» (факторна вага +0,61); 12). «Високий рівень розвитку пізнавальної діяльності» (факторна вага +0,); 13). «Загальна інтернальність» (факторна вага +0,); 14). «Внутрішні умови розвитку самодетермінації» (факторна вага +0,39).

Факторний аналіз засвідчив, що на розвиток самодетермінації пізнавальної діяльності негативно впливають: 1) «Зовнішні умови блокади самодетермінації» (факторна вага -0,97); 2). «Амотивувальна мотиваційна підсистема» (факторна вага -0,54); 3). «Зовнішня каузальна орієнтація» (факторна вага -0,43); 4). «Безособова каузальна орієнтація» (факторна вага -0,44); 5). «Внутрішні умови блокади самодетермінації» (факторна вага -0,42).

Література

1. Дергачёва О.Е. Личностная автономия как предмет психического исследования: дис. ... канд. психол. наук / Ольга Евгеньевна Дергачёва. – М., 2005. – 140 с.
2. Зенько Ю.М. Основы христианской психологии и антропологии. – СПб.: Речь, 2007. – 912 с. С. 520-538.
3. Калитеевская Е.Р. Психическое здоровье как способ бытия в мире: от объяснения к переживанию / Елена Ростиславовна Калитеевская // Психология с человеческим лицом: гуманистическая перспектива в постсоветской психологии / под ред. Д.А. Леонтьева, В.Г. Щур. – М.: Смысл, 1997. – С. 231-238
4. Леонтьев Д.А. Личностное в личности. Личностный потенциал как основа самодетерминации [Электронный ресурс] Д.А. Леонтьев. – Режим доступа: <http://psychology-on-line.net/print?id=1275>.
5. Лучшие психологические тесты для профотбора и профориентации. Описание и руководство к использованию / отв. Ред. А.Ф. Кудряшов. – Петрозаводск : Изд-во «Петерком», - 1992. – С. 94-97.
6. Мар'яненко Л.В. Особистісна самодетермінація як чинник становлення пізнавальної діяльності школярів // Підсумки Болонського процесу: психолого-педагогічні основи формування особистості конкурентоспроможного фахівця [Текст] : матеріали Всеукраїнської наук. конф., Севастополь, 20-22 вересня 2010 року / Міністерство освіти і науки України, Севастоп. Нац. техн. ун-т. [та ін. Редкол.: Смірнова Т.В. (зас. Голови) та ін.; наук. ред. Головка О.Н.]. – Севастополь: [Вид-во Сев. МПХ] 2010 (Мудрості) 63 архип. Введение в основное богословие. – М.: Общедоступный Православный университет, 1995. – С.33.
7. Олпорт Г. Становление личности: избранные труды / Гордон Олпорт. – М.: Смысл, 2002. – С. 207 – 209
8. Психология: словарь / под общ. ред. А.В. Петровского, М.Г. Ярошевского. – 2-е изд., испр. и доп. – М.: Политиздат, 1990. – С.350
9. Психология личности: тесты, опросники, методики / авторы-составители: И.В. Киршева, И.В. Рябчикова. – М.: Геликон, 1995. – 236 с.

В статтє представлен анализ взглядов зарубежных и отечественных авторов на природу самодетерминации. Представлены так же результаты эмпирического исследования. Теоретически определены и экспериментально доказаны внутренние и внешние условия развития самодетерминации. позна-

вательной деятельности. Подтверждается гипотеза о наличии деструкций самодетерминации.

Ключевые слова: познавательная деятельность, самодетерминация, внутренние условия самодетерминации (развития и блокады); внешние условия самодетерминации (развития и блокады), деструкции самодетерминации

The analysis of views of domestic and foreign authors is presented in article on the self-determination nature. The set of the diagnostic techniques, the standardized tests and the author's techniques directed on studying of self-determination of knowledge and informative activity by high school students and university students is presented. Results of empirical research of this problem are presented in article also.

Key words: Self-determination, cognitive activity, conditions of the self-determination, external conditions of the self-determination, destructive self-determination.

Панасенко Н.М.

ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНОЇ САМОСВІДОМОСТІ СПЕЦІАЛІСТІВ В ГАЛУЗІ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ (ПРОГРАМІСТІВ)

В статті представлений теоретичний аналіз проблеми професійної самосвідомості спеціалістів в галузі інформаційних технологій (програмістів). Розглядається питання про професійні та особистісні риси, якими повинні володіти програмісти. Також означена проблема професійних деформацій у даних спеціалістів.

Ключові слова: особистісні риси, професійні риси, професійна самосвідомість, програміст, професіоналізм, професійні деформації.

Постановка проблеми. Актуальність дослідження розвитку професійної самосвідомості фахівця в галузі інформаційних технологій пов'язана з тим, що ця професія сформувалася порівняно недавно і по праву вважається однією з ключових інформаційно-комп'ютерної революції. Поява комп'ютера визначила нову якість сприйняття і переживання людини. Повсюдне упровадження електронно-обчислювальної техніки змінило багато в чому вид діяльності людини, привело до появи нових спеціальностей, зокрема, програміста.

Розвиток інформаційних технологій створює нові галузі діяльності, в яких складається своя психологічна реальність. Поява нових видів діяльності породжує нові психологічні компоненти і взаємозв'язки і всередині самої особи, і в соціальній сфері, які, суб'єктивно відображаючись, впливають і на саму діяльність, і на її результати, що у свою чергу, впливає не тільки на особистість її учасників, але й на людську діяльність в цілому [11]. Також поява комп'ютера визначила нову якість сприйняття і переживання людини.